

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Перекладено за виданням:
Du Maurier D. Rebecca : A Novel / Daphne du Maurier. —
Kettering : Virago, 2003. — 448 p.

Дизайн обкладинки

CreaLab

Creative Laboratory

- © Daphne du Maurier, 1938
- © Depositphotos.com / mannaggia,
обкладинка, 2021
- © Книжковий Клуб «Клуб Сімейного
Дозвілля», видання українською
мовою, 2024
- © Книжковий Клуб «Клуб Сімейного
Дозвілля», переклад, 2017
- © Книжковий Клуб «Клуб Сімейно-
го Дозвілля», художнє оформлен-
ня, 2021

Минулої ночі мені наснилося, що я знову приїхала в Мендерлей. Ніби стою перед залізною брамою, що веде до алеї, і якийсь час не можу увійти, оскільки ґрати переді мною зачинені. На воротах — замок і ланцюг. Уві сні я покликала сторожа, але мені ніхто не відповів, і, придивившись уважніше крізь поіржавілі ґрати, я побачила, що в сторожці не було ні душі.

Над димарем не вився дим, а крихітні заґратовані вікна зяяли пусткою. Затим, як це буває у сновид, я раптом відчула в собі надприродні здібності й, немов дух, пройшла крізь перешкоду, що постала переді мною. Алея звивалася попереду, вигиналася і збочувала, як завжди, однак, простуючи далі, я побачила, що вона все-таки змінилася — зробилася вузькою й занедбаною, зовсім не такою, якою ми її знали. Спершу я була спантеличена й нічого не розуміла, та лише ухилившись від гілки, яка низько гоїдалася над стежкою, осягнула, що сталося. Природа знову вступала у свої права, крок за кроком, потайки, підступно охоплювала алею своїми довгими чіпкими пальцями. Гай, який завжди, навіть у минулому, загрожував алеї, урешті-решт перемиг. Темні й свавільні дерева юрилися обабіч дороги. Буки з білими голими гілками близько тулилися один до одного, їхнє гілля перепліталось в дивних обіймах, так що склепіння над моєю головою нагадувало церковну аркаду. Там були ще й інші дерева, яких я не впізнавала: приземкуваті дуби й покручені в'язи, що росли пліч-о-пліч із буками та випиналися з мовчазної землі поряд зі страхітливими чагарниками й рослинами, жодної з яких я не пам'ятала.

Тепер алея перетворилася на вузьку смужку, від тієї колишньої зосталася лишень ниточка, гравійне покриття зникло, її поглинули трава й мох. Додаючи перешкод, дерева розкинули свої нижні віти; вузлувате коріння нагадувало пазури скелетів. Я впізнавала

розкидані тут і там, серед цих джунглів, кущі, що в наш час правили за орієнтири, ознаки культури й вишуканості, гортензії, які так славилися своїми блакитними голівками. Жодна рука за ними не доглядала, тож тепер вони здичавіли, випнулися до страхітливої висоти, нерозквітлі, чорні й потворні, як ті безіменні паразити, що росли поряд із ними.

Знову й знову, то на схід, то на захід, звивалася нещасна ниточка, яка колись була нашою алеєю. Іноді мені здавалося, що я загубила її, проте вона з'являлася знову — або з-під поваленого дерева, або пробивалася з іншого боку брудної виритої зимовими дощами канави. Я ніколи не думала, що йти нею так довго. Без сумніву, милі примножувалися, як і дерева, й ця стежина вела тільки до лабіринту, в якісь глухі хащі, але зовсім не до будинку. Я натрапила на нього зненацька — підхід ховався за неприродними заростями величезного чагарнику, що розрісся навсібіч, — і завмерла, у грудях гупало серце, сльози незвично щипали очі.

Це був Мендерлей, наш Мендерлей, таємничий і мовчазний, яким він і був завжди, його сіре каміння виблискувало в місячному сяйві мого сну, а у вікнах із середниками відображалися зелені галявини й тераса. Час був неспроможний зруйнувати ні бездоганну симетрію цих стін, ані саме місце — коштовний камінь у заглибині долоні.

Тераса спускалася до галявин, а галявини простягалися аж до моря, і, розвернувшись, я побачила срібне, осяяне місяцем плесо, що скидалося на озеро, чий спокій не порушували ні вітер, ні гроза. Жодні хвилі не бентежили цих примарних вод, і жодна гнана вітром із заходу хмара не затьмарювала чистоти білого неба. Я знову повернулася до будинку, і хоча він стояв незайманий, неторканий, ніби ми полишили його лише вчора, я помітила, що сад, як і гай, підкорився закону джунглів. Рододендрони вирости по п'ятдесят футів заввишки, покручені та обплутані папороттю, вони побрались із сонмом безіменних чужоземних чагарників, нещасних прибудних рослин, які вчепилися в їхнє коріння так, наче почувалися байстрюками. Бузок парувався з темно-червоним буком, і, щоб прив'язати їх один до одного міцніше, лихий плющ, одвічний ворог вишуканості, обплів цю пару вусиками й перетворив на своїх в'язнів. Плющ займав у цьому занедбаному саду привілейоване місце,

його довгі пасма повзли галявинами й незабаром мали загарбати весь будинок. Утім там була ще одна рослина, якийсь гібрид із гаю, чие насіння колись давно розкидали попід деревами, а з часом про це забули, і от тепер, крокуючи в ногу з плющем, він простягав своє потворне, схоже на величезний ревінь тіло до м'якої трави, у якій раніше цвіли нарциси.

Усюди росла кропива, авангард цієї армії. Вона поглинула терасу, розповзлася стежками, вульгарна й довготелеса, притулилася до самих вікон будинку. Ці бур'яни виявилися кепськими вартовими, оскільки в багатьох місцях їхні ряди прорвала схожа на ревінь рослина й вони полягли зі зламаними голівками та зів'ялими стеблами, утворивши кролячі стежки. Я полишила алею й рушила до тераси, адже для мене, сновиди, кропива не була перешкодою. Я йшла зачарована, і ніщо мене не стримувало.

Місячне світло здатне на дивні жарти з уявою, навіть з уявою сновиди. Доки я стояла мовчки, завмерши на місці, то могла заприсягтися, що будинок не був порожньою оболонкою, що він жив і дихав, як і раніше.

З вікон лилося світло, нічний вітерець ніжно розвівав штори, а там, усередині, у бібліотеці, — напівпрочинені, як ми їх залишили, двері й моя хустинка на столі біля вази з осінніми трояндами.

У кімнаті — свідчення нашої присутності. Стосик бібліотечних книжок із позначками про те, що їх готові повернути, і прочитаний номер «Таймз». Попільничка з недопалком цигарки; подушки з відбитками наших голів на кріслах; у нашому каміні до ранку жевріють обвуглені жаринки. І Джеспер, любий Джеспер, зі щирими очима та великою відвислою щелепою розлігся на підлозі й, почувши кроки свого господаря, стукає хвостом.

Хмара, доти невидима, найшла на місяць і вмить зависла перед ним, немов темна рука, що затулила обличчя. З її появою зникла ілюзія й згасло світло у вікнах. Я дивилася на занедбану оболонку, бездушну, полишену, без найменших ознак минулого поміж голих стін.

Будинок був склепом, нашим страхом і стражданням, похованим у руїнах. Воскресіння не буде. Прокинувшись і думаючи про Мендерлей, я не тужитиму. Я подумаю про те, яким він міг би

бути, якби я змогла жити там, не відчуваючи страху. Я згадуватиму трояндовий сад улітку й пташок, що співали на світанку. Чаювання під каштаном і гуркіт моря, що долинав до нас від галявин унизу.

Я думатиму про квітування бузку та Щасливу долину. Ці речі вічні, вони не здатні зникнути. Це спогади, які не крають серця. Усе це я вирішила уві сні, доки хмари затуляли обличчя місяця, бо ж, як і більшість сновид, розуміла, що сплю.

В реальності я лежала за сотні миль звідти в чужій країні й за кілька секунд мала прокинутись у маленькій порожній спальні готелю, сама безликість якого заспокоювала. Я позіхну, потягнусь і перевернусь, а розплющивши очі, здивуюся блискучому сонцю, цьому важкому чистому небу, яке так відрізнятиметься від м'якого місячного світла в моєму сні. На нас обох очікуватиме новий день, без сумніву, довгий і позбавлений подій, утім сповнений певного спокою, любої серцю злагоди, яка дотепер нам була невідома. Ми не говоритимемо про Мендерлей, я не переказуватиму свого сну. Адже Мендерлей уже нам не належить. Мендерлея більше не існує.

2

Ми ніколи не зможемо повернутися, у цьому не виникає сумнівів. Минуле для нас досі надто близьке. Речі, які ми намагалися забути й залишити позаду, знову нагадують про себе, і це відчуття страху, прихованого занепокоєння, боротьби, яке зрештою переростало в сліпу безрозсудну паніку, — наразі, дякувати Богу, заспокоєне, — може якось непередбачувано знову стати нашим постійним супутником.

Він навдивовижу терплячий і ніколи не скаржиться, навіть коли згадує... що, на мою думку, трапляється набагато частіше, ніж він мені розповідає.

Я помічаю це, коли він раптово стає збентеженим і розгубленим, коли з його обличчя, немов стертий невидимою рукою, зникає будь-який вираз і натомість з'являється маска, витвір скульптора, офіційна й холодна, так само прекрасна, проте нежива. Він починає курити цигарку за цигаркою, забуваючи їх гасити, і тліючі недопалки встилають землю, мов пелюстки. Він починає швидко

й захоплено говорити про нісенітниці, хапаючись за будь-яку тему як за панацею від болю. Я вірю, що існує теорія, згідно з якою чоловіки й жінки, переживши страждання, робляться кращими й сильнішими і, щоб рухатися вперед у цьому або в будь-якому іншому світі, ми мусимо витримати випробування вогнем. Крізь нього ми пройшли повною мірою, хоч як би іронічно це не звучало. Ми обоє пізнали страх, самотність і величезне горе. Гадаю, рано чи пізно в житті кожного настає мить випробування. Кожен із нас має власного демона, який їздить на нас верхи й знущається з нас, але врешті-решт ми муситимемо стати з ним до бою. Своїх ми вже поборили чи принаймні гадаємо, що нам це вдалося.

Диявол більше на нас не їздить. Ми пережили нашу кризу, втім, звісно ж, не без утрат. Він від початку передчував нещастя; і я, як марнослівна акторка в посередній п'єсі, можу сказати, що за свою свободу ми заплатили. З мене вже вдосталь мелодрам у цьому житті, тож я охоче проміняла б усі свої п'ять чуттів, якби це лишень могло забезпечити нам нинішній мир і захищеність. Щастя — це не річ, яку можна отримати у винагороду, це властивість думки, стан душі. Звісно, в нас трапляються гнітючі хвилини; утім бувають й інші — коли час, який неможливо виміряти годинником, перетікає у вічність, а я, вловлюючи його усмішку, розумію, що ми — разом, що ми крокуємо нога в ногу, що жоден конфлікт думок чи переконань не буде між нами перешкодою.

Ми не маємо одне від одного таємниць. Ми ділимося всім. Хоча наш маленький готель нудний, їжа тут кепська, а світанки день у день однаковісінькі, ми б не хотіли, щоб було інакше. У будь-якому з великих готелів ми зустріли б надто багато його знайомих. Ми обоє цінуємо простоту, проте часом нам стає нудно — та що ж, нудьга — приємний антидот страху. Наше життя здебільшого рутинне, тож я... навчилася геніально читати вголос. Як я помітила, терпіння зраджує йому лише тоді, коли затримується поштар, адже це означає, що нам доведеться ще один день зачекати на пошту з Англії. Ми пробували користуватися радіоприймачем, але нас надто дратує шум, до того ж нам подобається перебувати в очікуванні задоволення; результат крикетного матчу, який відіграли багато днів тому, для нас має неабияке значення.

О, як нас рятували від нудьги тестові матчі крикету, боксерські зустрічі та навіть рахунки більярдних турнірів! Вирішальні турніри шкільних команд, собачі перегони, дивні незначні змагання у віддалених графствах — усе це править за зерно для нашого ненаситного млина. Іноді я натрапляю на старі номери журналу «Філд» і переносуюся з цього байдужого острова до реалій англійської весни. Я читаю про крейдяні струмки, про мух-одноносок, про щавель, який росте на зелених луках, про граків, що кружляють над гаями, достоту як у Мендерлеї. Запах вологої землі долинає до мене з цих зім'ятих і пошматованих сторінок, кислий присмак порослих вересом торфовищ, глевкий дотик змоклого моху, подекуди обляпаного білим послідом чаплі.

Якось мені трапилася стаття про припутнів, і доки я читала її вголос, мені ще раз здалося, ніби я опинилася в гущавині гаю Мендерлея й голуби тріпочуть у мене над головою. Я чула їхній тихий самовдоволенний крик, що так заспокоював і навівав прохолоду того спекотного літнього вечора, та й ніщо не стривожило б їх, якби, шукаючи мене, приношуючись своїм вогким писком до землі, не прибіг підліском Джеспер. Немов старі панянки, заскочені за купанням, голуби зірвалися зі свого прихистку, ошелешені дурнуватим сум'яттям, і, зчиняючи своїми крильми страшений гармидер, злетіли над верхівками дерев — і вже неможливо було ні побачити їх, ні почути. Щойно ж вони щезли, місце заповнила нова тиша, і я — чомусь стривожена — зрозуміла, що сонце вже не плестиме мережива з шелесткого листя, що гілля потемнішало, тіні стали довшими, а в будинку на мене чекає до чаю свіжа малина. Тоді я підвелася зі свого папоротевого ліжка, обтрушуючи спідницю від перистого пилу торішнього листя, і, кличучи свистом Джеспера, рушила до будинку, дорогою зневажаючи себе за поспішну ходу, за кинутий назад хапливий погляд.

Як дивно, що стаття про припутнів змогла нагадати минуле й змусити мене бурмотіти, читаючи її вголос. Він раптом сполотнів на виду, і це одразу змусило мене зупинитися на півслові та гортати сторінки, доки я не натрапила на замітку, присвячену крикету, дуже прагматичну й нудну: захищаючи сухі ворітця на стадіоні «Овал», команда Міддлсекса виконує дедалі більше одноманітних

перебіжок. Як я благословляла міцні постаті цих гравців у крикет! Адже за кілька хвилин його обличчя знову стало безтурботним, на нього повернувся рум'янець, і він із праведним гнівом узявся висміювати подачі команди Суррея.

Ми були врятовані від повернення в минуле, а я засвоїла урок. Читай англійські новини, так, читай про англійський спорт, політику й помпезне світське життя, але на майбутнє тримай речі, які крають серце, при собі. Нехай це буде моїм таємним привілеєм. Кольори, запахи й звуки, дощ і плескіт води, навіть осінні тумани й запах припливу — це згадки про Мендерлея, від яких неможливо відмовитися. Дехто грішить тим, що читає залізничні довідники Бредшоу. Вони планують численні подорожі країною заради втіхи пов'язати між собою непоєднані розклади потягів. Мое хобі менш нудне, хоча й так само дивне. Я — джерело інформації про сільську місцевість Англії. Мені відомі імена всіх власників мисливських угідь Британії, так, — і імена їхніх орендарів також. Я знаю, скільки вбивають тетеруків, скільки куріпок і скільки оленів. Я знаю, де вирощують форель і де грає лосось. Я пильную за всіма зборами, стежу за всіма ловами. Мені відомі навіть імена тих, хто вигулює цуценят гончаків. Стан урожаю, ціни на худобу, загадкові хвороби свиней — від усього цього я дістаю задоволення. Така собі трата часу, мабуть, не надто інтелектуальне заняття, втім, читаючи, я дихаю англійським повітрям і можу дивитися на це блискуче небо з більшою відвагою.

Миршаві виноградники та облущені кам'яні стіни припиняють для мене існувати, бо ж за бажання я можу дати волю своїй уяві й зануритись у збирання наперстянок та блідого ліхнісу серед вогкого смугастого живоплоту.

Нещасні примхи уяви, ніжні й тендітні. Вороги горя й жалю, саме вони роблять привабливішим наше вигнання, яке ми самі на себе накликали.

Завдяки їм я можу насолодитися полуднем і повернутися, усмінена й свіжа, до маленького ритуалу чаювання. Замовлення завжди незмінне. Дві скибки хліба з маслом і китайський чай. Якою ж обмеженою парою ми, певно, здавались, чіпляючись за цей звичай, оскільки робили так в Англії. Тут, на цьому чистенькому балконі, який став білим і безликим від сонця, що випалювало